

УДК 343.85

*Н. Р. Носевич**здобувач Донецького юридичного інституту МВС України***МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Під час характеристики будь-якої діяльності мета та завдання є ключовими елементами, які надають можливість розуміння її суспільного значення. Зважаючи на те, що діяльність Державного бюро розслідувань (далі – ДБР, або Бюро) є відносно новою в українському соціумі, а зазначений правоохоронний орган є одним з наймолодших гравців у сфері запобігання злочинності, дослідницьке пізнання цілепокладання діяльності цього органу є вкрай актуальним та необхідним.

Необхідно відмітити, що цілепокладання в діяльності державних органів у сфері протидії злочинності є предметом наукових розвідок багатьох кримінологів, серед яких слід особливо відмітити А.М. Бабенка, А.Б. Благую, В.І. Борисова, В.В. Голіну, Б.М. Головікіна, С.Ф. Денисова, О.М. Джужу, О.М. Литвинова, П.Л. Фріса, В.І. Шакуна та інших видатних вчених. Однак, окремих наукових досліджень, присвячених меті та завданням Бюро щодо протидії злочинності ще не проводилось.

Тому, **метою цієї статті** є з'ясування мети та завдань Бюро щодо протидії злочинності.

Необхідно відмітити, що у загальному розумінні мета – це стан в майбутньому, котрий можливо змінити відносно теперішнього та варто, бажано або необхідно досягнути [4, с. 447]. Мета – це те, до чого прагнуть, що потрібно здійснити [11, с. 802]. У контексті протидії злочинності, мета протидії злочинності полягає в тому, щоб створити в державі таке становище, таку впорядкованість відповідних сфер життєдіяльності людей, яка гарантувала б істотне зниження рівня злочинності до тієї мінімальної межі, що доступна даному суспільству з урахуванням соціальних, економічних, суспільно-психологічних та інших умов його існування в певний період розвитку (І.М. Даншин) [3, с. 16]. За твердженням О.М. Литвинова, мета стратегії протидії злочинності полягає у комплексному забезпеченні безпеки і надійного захисту охоронюваних цінностей і благ від злочинних посягань на конституційні права і свободи громадян, політичні, економічні та соціальні інститути громадянського суспільства, матеріальні і духовні надбання Українського народу, територіальну цілісність, незалежність і суверенітет країни [9, с. 382-383]. За твердженням А.П. Закалюка, мета запобігання злочинності полягає у перешкоджанні дії детермінантів злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю – усунення їхньої дії [5, с. 324]. Мета протидії

злочинності є основною для Бюро та проявляється у різних формах.

Для більш детального аналізу мету зазначеної діяльності слід поділити на дві групи – загальна мета та спеціальна мета.

Загальна мета діяльності ДБР щодо протидії злочинності є автентичною меті діяльності інших правоохоронних органів. Вона впливає з призначення правоохоронних органів в державі – забезпечення кримінологічної безпеки суспільства. Таким чином, з кримінологічної точки зору загальну мету функціонування правоохоронної системи слід розглядати як забезпечення кримінологічної безпеки соціуму, до якої у сучасній правничій науці проявляється інтерес.

Так, В.А. Плешаков та М.М. Бабаєв визначають кримінологічну безпеку як об'єктивний стан захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства й держави від злочинних посягань і загрози таких посягань, що породжуються різного роду криміногенними факторами (явищами й процесами), а також як усвідомлення людьми такої своєї захищеності [1; 10, с. 52]. М. П. Клейменов визначає кримінологічну безпеку «як стан захищеності законних інтересів особистості, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, джерелами яких виступають явища, в тій чи іншій мірі пов'язані зі злочинністю, суспільно небезпечними посяганнями, кримінальною діяльністю, інтересами криміналітету» [7, с. 576]. О. М. Костенко розглядає кримінологічну безпеку людини з позицій концепції соціального натуралізму як стан захищеності усього того, що є необхідним для її нормального, тобто, узгодженого із законами людської природи, життя від сваволі, яка проявляється у вигляді злочинів. Кримінологічна безпека може бути забезпечена формулою «культура плюс закон»: покарання обмежує злочинні вияви сваволі у тих осіб, у котрих не сформувалась антикриміногенна культура [8, с. 177-182].

В.П. Шеломенцев кримінологічну безпеку особи, суспільства і держави визначає як об'єктивно-суб'єктивний стан захищеності життєво важливих прав та інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх кримінальних посягань і загроз таких посягань, який забезпечує умови для реалізації цих прав та інтересів особи, функціонування й розвитку суспільства і держави [17, с. 219-220]. Т.В. Шевченко визначає кримінологічну безпеку як об'єктивний стан за-

хищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особи, суспільства й держави від злочинних посягань і загрози таких посягань, породжуваних різного роду криміногенними факторами (явищами й процесами), а також як усвідомлення людьми такої своєї захищеності [16].

Щодо галузевих кримінологічних досліджень, слід навести декілька визначень. Так, М.Л. Шелухін стверджує, що кримінологічна безпека на транспорті означає захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє надійно зберегти та ефективно використати його матеріальний, фінансовий і кадровий потенціал [18, с. 8]. Н.О. Федчун кримінологічна безпека мореплавства розглядає як досягнутий у результаті запобіжного впливу на суспільно-небезпечні прояви та їх криміногенні фактори стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави в процесі експлуатації морських суден [14, с. 3].

Як бачимо, дослідники кримінологічну безпеку пов'язують зі станом захищеності соціальних цінностей. У цьому контексті кримінологічну безпеку слід розглядати, як досягнутий у результаті запобіжного впливу на суспільно-небезпечні прояви та їх криміногенні фактори стан захищеності суспільних цінностей.

Основний зміст кримінологічної безпеки полягає у недопущенні як криміногенних, так і кримінальних загроз безпеці особи, суспільства і держави, джерелами яких є: особи, від яких можна очікувати вчинення злочинів, злочинці, злочини, злочинність та умови, що їй сприяють [17, с. 220]. Таким чином, загальна мета діяльності Бюро щодо протидії злочинності полягає у забезпеченні кримінологічної безпеки соціуму.

Щодо спеціальної мети діяльності ДБР у сфері запобігання злочинності, то вона полягає у тому, щоб забезпечити кримінологічну безпеку у певному сегменті суспільних відносин, визначених законодавством. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Бюро здійснює правоохорону діяльність з метою з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Слід наголосити, що офіційно визначається ще й місія Бюро. Так, у Стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань на 2017–2022 роки визначається, що місією Державного бюро розслідувань є встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування злочинів задля притягнення винних до встановленої Законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси [13]. Мабуть, це єдиний державний правоохоронний орган, який визначив місію своєю діяльності. Вказана місія є квітесенцією діяльності, філософією організації та функціонування Бюро.

Щодо завдань діяльності ДБР, то вони деталізують мету, зважаючи на те, що категорія «завдання» означає цілі, досягнення яких бажане до визначеного моменту часу в межах періоду, на який розраховано управлінське рішення [19, с. 63].

Абстрактно, здійснюючи правоохоронну функцію, держава вирішує завдання, що стоять перед нею, перш за все з правової охорони та правового управління суспільством [2, с. 8]. Завдання правоохоронної системи держави – це основні цілі організації та діяльності правоохоронних органів держави, що спрямовані на гарантування безпеки та захисту конституційних права, свобод і законних інтересів людини та громадянина, держави та суспільства загалом, з метою збереження суверенітету, територіальної цілісності держави, а також створення умов для якнайшвидшого відновлення порушених прав і свобод [12, с. 129].

Згідно зі ст. 5 Закону «Про державне бюро розслідувань», Бюро вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування: 1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України; 2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України; 3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених ст. 422 КК України.

Як бачимо, мета та завдання Бюро дублюються. Зважаючи на це, вченими пропонуються різні варіанти інституційної зміни завдань Бюро. Так, І.В. Цюприк стверджує, що на підрозділи ДБР має покладатись комплекс пріоритетних завдань, зокрема: виявлення системних причин та умов організованої злочинності, планування організаційних і практичних заходів щодо їх усунення; створення й забезпечення координації розвідувальних органів та їх взаємодії між собою, зокрема для узгодженого розвідувального оцінювання; комплексне використання сил, засобів і методів оперативних підрозділів та служб у практичному відпрацюванні, оперативній розробці учасників конкретних організованих груп і злочинних організацій, насамперед з корумпованими зв'язка-

ми, територій (регіонів, міст, районів та селищ), у масштабах яких функціонують структури їх економічних передумов; переорієнтація інформаційно-довідкової роботи в розвідувально-аналітичну, розширення доступу до отримання та обробки відкритих джерел інформації, інформаційних систем органів державної влади та мережі Інтернет, створення й забезпечення можливостей агентурної та технічної розвідки, електронного перехоплення й моніторингу телекомунікацій; організація проведення негласних оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій у межах оперативно-розшукових справ і кримінальних проваджень; використання негласного апарату зі стратегічною і тактичною метою; поєднання оперативно-розшукових, кримінальних процесуальних, адміністративно-процесуальних, господарсько-процесуальних та цивільно-процесуальних заходів щодо ліквідації структур економічних передумов організованих груп і злочинних організацій та їх корумпованих зв'язків, відшкодування завданих ними збитків; розроблення та впровадження сучасних методик виявлення, документування й розслідування злочинів, учинюваних організованими групами та злочинними організаціями; забезпечення підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації кадрів оперативно-розшукової та слідчої спеціалізацій у профільних вищах, серед іншого й за кордоном [15, с. 180-181].

Безперечно, з метою протидії організованих злочинності зазначені завдання мають бути реалізованими. Однак, філософія діяльності Бюро на сьогодні не зовсім відповідає зазначеним завданням, оскільки протидія організованих злочинності в межах профільного закону поглинається більш широким поняттям «злочинність». За текстом Закону взагалі лише один раз використовується словосполучення «організована злочинність» (п. 2 ч. 1 ст. 6 Закону), однак це не є підставою стверджувати, що Бюро не протидіє організованих злочинності.

Нормативно завдання ДБР кримінологічного змісту зазначені у ст. 6 Закону та продубльовані у Стратегічній програмі діяльності Державного бюро розслідувань на 2017-2022 роки, відповідно до якої «Бюро з дня початку своєї діяльності має виконувати завдання щодо участі у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності. З цією метою Бюро має систематично здійснювати інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного Бюро розслідувань, вживати заходів до їх усунення, а також за результатами аналізу готувати та вносити відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України, зокрема,

пропозиції до проектів міжнародних договорів України та забезпечити дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України» [6, 13].

Треба зазначити, що на перших етапах функціонування Бюро, завдання щодо встановлення причини та умов злочинності займає не перші позиції серед інших, оскільки лише завдяки накопиченню емпіричного матеріалу під час розкриття та розслідування злочинів працівники Бюро сформулюють відповідно інформаційно-аналітичну базу щодо причин та умов злочинності, а також ефективних засобів її запобігання.

Завдання Бюро щодо протидії злочинності деталізуються у його повноваженнях, які слід розглядати в якості засобів досягнення мети діяльності цього правоохоронного органу (ст. 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»). Безперечно, усі повноваження Бюро мають на меті забезпечення кримінологічної безпеки соціуму, мають кримінологічну природу. Найголовніше те, щоб у процесі подальшого функціонування Бюро акцент не зміщувався у бік виконання суто процесуальних функцій (як це зараз відбувається органами Національної поліції; органи безпеки; органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; Національного антикорупційного бюро України тощо)), що матиме потенційний негативний вплив, оскільки не дозволить на системному рівні розробити стратегію та відповідні тактики протидії злочинності у сфері повноважень Бюро.

Таким чином, доходимо таких дослідницьких висновків. Мету діяльності ДБР щодо протидії злочинності слід розглядати в контексті двох складових – загальної та спеціальної мети.

Загальна мета діяльності ДБР щодо протидії злочинності впливає з призначення правоохоронних органів в державі, а саме забезпечення кримінологічної безпеки соціуму, під якою слід розуміти досягнутий у результаті запобіжного впливу на суспільно-небезпечні прояви та їх криміногенні фактори стан захищеності суспільних цінностей.

Спеціальна мета діяльності ДБР щодо протидії злочинності полягає у забезпеченні кримінологічної безпеки у певному сегменті суспільних відносин, визначених законодавством. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Бюро здійснює правоохорону діяльність з метою з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Завдання діяльності Бюро деталізують загальну та спеціальну мету. На перших етапах функціонування Бюро його суто кримінологічні завдання не можуть бути першими в ієрархії інших завдань, оскільки лише завдяки накопиченню

емпіричного матеріалу під час розкриття та розслідування злочинів працівники Бюро сформулюють відповідно інформаційно-аналітичну базу щодо причин та умов злочинності, а також ефективних засобів її запобігання. Після накопичення відповідної інформації та баз даних має розпочатись системна робота з фіксації та нейтралізації причини та умов злочинності.

Найголовніше те, щоб у процесі подальшого функціонування Бюро акцент не зміщувався у бік виконання суто процесуальних функцій, що матиме потенційний негативний вплив, оскільки не дозволить на системному рівні розробити стратегію та відповідні тактики протидії злочинності у сфері повноважень Бюро.

Література

1. Бабаєв М.М., Плешаков В.А. Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности (опыт структурного анализа). *Криминологический журнал*. 2005. №7. С. 5–9.
2. Волоско В.В. Функции правоохранительных органов в демократичной державе. *Научный вестник Львовского государственного университета внутренних дел. Серия Юридическая*. 2008. №2. С. 1–11.
3. Данышин И.Н. Введение в криминологическую науку [Текст] / И. Н. Данышин; Национальная юридическая академия Украины им. Ярослава Мудрого. Х.: Право, 1998. 142 с.
4. Етимологічний словник української мови : у 7 т. : т. 3 : Кора – М / Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР ; укл.: Р. В. Болдирев та ін ; редкол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. К. : Наукова думка, 1989. 552 с.
5. Закалюк А. П. Курс сучасної української криминології : теорія і практика : у 3-х кн. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української криминологічної науки. 424 с.
6. Закон України «Про Державне бюро розслідувань» // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 6. Ст. 55.
7. Клейменов М. П. Прогнозирование криминологической безопасности. *Закономерности преступности, стратегия борьбы и закон* / под ред. А. И. Долговой. М. : Рос. криминол. асоц., 2001. URL : <http://crimas.ru/?p=1388#kle>
8. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу : монографія / О. М. Костенко. К. : Атіка, 2008 352 с.
9. Литвинов О.М. Стратегія протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 377–387. URL : http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_22.pdf.
10. Мельничук Т.В. Елементи концепції криминологічної безпеки. *Научный вестник Міжнародного гуманітарного університету*. 2011. № 1. С. 51–53.
11. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Около 57 000 слов. Изд. 10-е, стереотип. Под ред. д-ра филолог. наук проф. Н.Ю. Шведовой. М.: «Сов. Энциклопедия», 1973. 846 с.

дия», 1973. 846 с.

12. Россоха С.В., Рогач І. Завдання правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку держави: окремі аспекти. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. №1. С. 124–130.

13. Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2017-2022 роки. URL : <https://dbr.gov.ua/strategicna-programa-dialnosti>.

14. Федчун Н.О. Криминологічна безпека мореплавства та кримінально-правові засоби її забезпечення. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014. 20 с.

15. Цюприк І.В. Перспективи функціонування державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю. *Научный вестник Национальной академии внутренних дел*. 2016. № 2. С. 177–186.

16. Шевченко Т. В. Поняття та значення криминологічної безпеки. *Право і суспільство*. 2016. № 6. С. 156–161. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2016_6_29.

17. Шеломенцев В.П. Безпека людини, суспільства і держави в Україні: криминологічний аспект. *Борьба с организованной преступностью та коррупцией*. 2009. № 22. С. 215–222.

18. Шелухін М.Л. Криминологічна безпека на транспорті в системі громадської безпеки. *Научный вестник Львовского государственного университета внутренних дел. Серия Юридическая*. 2008. №3. С. 1–9.

19. Шестак Л.В. Адміністративне право: [навч. посіб.] / Л.В. Шестак. Чернівці: ЧДПГЧТН, 2011. 254 с.

Анотація

Носевич Н. Р. Мета та завдання Державного бюро розслідувань щодо протидії злочинності. – Стаття.

У статті досліджено мету та завдання Державного бюро розслідувань щодо протидії злочинності.

Визначається, що мету діяльності ДБР щодо протидії злочинності слід розглядати в контексті двох складових – загальної та спеціальної мети. Загальна мета діяльності ДБР щодо протидії злочинності впливає з призначення правоохоронних органів в державі, а саме забезпечення криминологічної безпеки соціуму, під якою слід розуміти досягнутий у результаті запобіжного впливу на суспільно-небезпечні прояви та їх криминогенні фактори стан захищеності суспільних цінностей. Спеціальна мета діяльності ДБР щодо протидії злочинності полягає у забезпеченні криминологічної безпеки у певному сегменті суспільних відносин, визначених законодавством. Завдання діяльності Бюро деталізують загальну та спеціальну мету.

Робиться застереження про те, щоб у процесі подальшого функціонування Бюро акцент не зміщувався у бік виконання суто процесуальних функцій, що матиме потенційний негативний вплив, оскільки не дозволить на системному рівні розробити стратегію та відповідні тактики протидії злочинності у сфері повноважень Бюро.

Ключові слова: Державне бюро розслідувань, протидія, злочинність, мета, завдання.

Аннотация

Носевич Н. Р. Цель и задачи Государственного бюро расследований по противодействию преступности. – Статья.

В статье исследованы цели и задачи Государственного бюро расследований по противодействию преступности.

Определяется, что цель деятельности Государственного бюро расследований по противодействию преступности следует рассматривать в контексте двух составляющих – общей и специальной цели. Общая цель деятельности Государственного бюро расследований по противодействию преступности следует из назначения правоохранительных органов в государстве, а именно обеспечение криминологической безопасности социума, под которой следует понимать достигнутый в результате предупредительного воздействия на общественно-опасные проявления и их криминогенные факторы состояние защищенности общественных ценностей. Специальная цель деятельности Государственного бюро расследований по противодействию преступности заключается в обеспечении криминологической безопасности в определенном сегменте общественных отношений, определенных законодательством. Задачи деятельности Государственного бюро расследований детализируют общую и специальную цель.

Оговаривается о том, чтобы в процессе дальнейшего функционирования Бюро акцент не смещался в сторону выполнения чисто процессуальных функций, будет иметь потенциальное негативное влияние, поскольку не позволит на системном уровне разработать стратегию и соответствующие тактики противодействия преступности в сфере полномочий Бюро.

Ключевые слова: Государственное бюро расследований, противодействие, преступность, цель, задачи.

Summary

Nosevych N. R. Purpose and tasks of the State Bureau of Investigation on Combating Crime. – Article.

The article explores the goals and objectives of the State Bureau of Investigation to Combat Crime.

It is determined that the purpose of the State Bureau of Crime Investigation Investigations should be considered in the context of two components – a common and a special purpose. The overall goal of the State Bureau of Crime Investigation Investigations follows from the appointment of law enforcement agencies in the state, namely, ensuring the criminological safety of society, which should be understood as the state of protection of public values achieved as a result of preventive influence on socially dangerous manifestations and their criminogenic factors. The special purpose of the State Bureau of Crime Investigation Investigations is to ensure criminological security in a certain segment of public relations defined by law. The tasks of the State Bureau of Investigation detail a general and special purpose.

It is stipulated that in the course of further functioning of the Bureau, the emphasis should not be shifted towards the performance of purely procedural functions, it will have a potential negative impact, since it will not allow developing a strategy and appropriate tactics of combating crime in the sphere of the Bureau's powers at the system level.

Key words: State Bureau of Investigation, counteraction, crime, goal, tasks.